

Pocket-wandeling 1 De Dordtse kleuren

Elke stad heeft haar eigen kleuren. Ze onthullen iets over de geschiedenis en identiteit. In Moskou overheersen de pasteltinten geel en blauw. Dorpjes op de Griekse eilanden zijn spierwit. Bologna in Italië wordt de 'rode stad' genoemd. En de historische binnenstad van Dordrecht? In de recente geschiedenis sloegen beige en donkergroen de toon. Een tikje somber, misschien zelfs wel saai. Het ingetogen kleurbeeld komt voort uit het calvinistische karakter van de stad. Maar langzaam-aan krijgen huizen en gebouwen meer kleur op de wangen. Loop maar eens mee!

1 We beginnen bij de bibliotheek aan de Groenmarkt. De naam zet ons meteen op het verkeerde been. Groen is in dit geval de groente die in de 15de eeuw verkocht werd door tuindersvrouwen uit Zwijndrecht. De bibliotheek huist achter de grijze Namense natuurstenen gevel van de Gulden Os uit 1523, een van de oudste gebouwen van Dordrecht. Recent zijn de Dordtse kleuren groen en grijs aangebracht. Hoog boven de voorbijgangers ligt de goudkleurige os kalm te pronken. Rond de opnieuw ingerichte Visbrug wemelt het van de kleurtinten die in 2005 inspiratie vormden voor de veelgebruikte Dordtse waaijer van 55 historische kleuren, later uitgebreid met 11 kleuren. Let op de okeren, grijze en bruinrode stenen van de huizen, de metallic kleur van het standbeeld van de gebroeders de Witt en het verschietend blauw en grijs van de lucht.

Gezien vanuit de bibliotheek links bevindt zich verderop een doorgang. Bij de ingang staat het huis De Sleutel uit 1538. Het werd verbouwd voor de eigenaar van de gelijknamige brouwerij erachter.

2 Loop door de gang naar het Buddingh'plein. Hier begint het oude en bomenrijke Groenmarktgebied. Zo'n 15 jaar geleden was het de geslaagde proeftuin voor het gebruik van de historisch geïnspireerde Dordtse kleuren. Veel van de woningen en gebouwen zijn in beheer van woningcorporatie Trivire. De corporatie zocht samenwerking met de Dordtse architecten Hendrik Jan Groeneweg en Kees Rouw, die aan de wieg stonden van de Dordtse kleurenwaaijer. Hun onderzoek begon vanuit een rebellie tegen de sombere en vaak groene kleuren die de stadssfeer bepaalden. De architecten zochten naar de oorspronkelijke, frissere kleuren in de Dordtse binnenstad. Ze lieten uit oude kozijnen en deuren coupures nemen, deden archiefonderzoek en stuurden de monsters naar het Sikkens-keurlaboratorium. In een enkel verfmonster kwamen maar liefst 40 kleurlagen tevoorschijn. De conclusie: Dordrecht is veel kleuriger geweest dan werd vermoed. Tegenwoordig zet de Dordtse kleurenwaaijer bij restauraties en andere hersteloperaties de toon.

Direct achter de poort zijn voorbeelden te zien, zoals rechts bij het vrijstaande huis nr 62. De deur is in de kleur dodekop geschilderd, de voorgevel in joppe blauw, de schuur rechts in dukdalf. De namen verwijzen vaak naar stadstorens (Joppe), bouwmeesters (Pieter Post) en de rivieren. Ook omringende gevels en kozijnen zijn prettig van kleur verschoten. Het kleurbeeld is in balans, passend bij de stad.

3 Loop door naar het hoge gebouw met de in zwarte dodekop geschilderde deuren, waar al zes eeuwen bier wordt gemaakt. Na een onderbreking van enkele tientallen jaren begon in 2008 een groepje vrienden de Stadsbrouwerij Dordrecht. Het nam de plaats in van bierbrouwerij De Sleutel, die met een stichtingsdatum van 1433 ooit Hollands oudste brouwerij zou zijn geweest.

Erachter ligt beschut een kinderdagverblijf, verpakt in Dordtse kleuren. Sla rechtsaf en volg het voetpad tussen de gebouwen. Links achterin is een poort, geschilderd in hardsteen. De blauw-gele kleuren op de deuren in de zijmuur zijn ontsproten aan iemands fantasie. Rechts van het pad een ander opvallend gekleurd object.

4 De majestueuze rode beuk, in de achtertuin van het pand de Witte Haen, is met een geboorteejaar van omstreeks 1850 een van Dordrechts oudste bomen. Sta even stil en je zal de stad vergeten. Landschapsarchitect Adriaan Eckhardt tekende voor de inrichting van dit spannende gebied.

Ga vóór de nieuwe bebouwing, linksaf door de nauwe, donkere poort naar de Varkenmarkt. Direct valt de visafslag met monumentale gietijzeren luifel op. Nu kan je er pizza's eten, tot kort na de oorlog verkochten ze er zalm, baars, brasem, spiering en griet. De varkenmarkt ontleent zijn naam aan de levendige handel in varkens in de 17de eeuw.

5 Bij het parkeerterrein, naast nr 72, schuilt een prachtige muurrodborst.

De brede garagedeuren naast nr 72 zijn in metaalkleur geschilderd. Op nr 104 pakhuis De Hopbaal met deuren in zwarte dodekop en luiken in helder vermiljoenrood. Aan de overkant van de straat, nr 57, heeft de huseigenaar naar eigen believen de kleur kanariegeel toegepast. Een ongekende kleur in de binnenstad. Sommigen noemen het een 'welstandsovertreding'.

Het poortgebouw van de Sleutel, op nr 130-140, heeft de kleuren Engelse oker en dukdalf gekregen. Vroeger werden hier biervaten naar binnen gerold, nu is het onder meer een kinderdagverblijf en gaan er kinderen met hun moeders naar binnen.

6 Linksaf naar de Vleeshouwersstraat, die al in 1404 in documenten werd genoemd. Het vroegere domein van kleine slagers is veranderd in een couleur-locale-straat met woonhuizen en kleine winkels. De meeste van de woningen zijn eigendom van Trivire, dat in 1984 met de restauratie van een paar zieltogende huizen begon en daarmee algehele sloop voorkwam. Het bleek een keerpunt in het stadsherstel. De corporatie heeft ongeveer 40 woningen in deze omgeving een Dordtse kleur gegeven, al is de verf hier en daar gemengd. Particuliere huseigenaren volgden.

De hele straat kleurt Dordts. Een paar voorbeelden: nr 13 heeft een Engels rode gevel en een deur in dukdalf, nr. 15 deur paarse dodekop, nr 16 leiblaauw, nr 21 gesmoord blauw, nr 30 statengroen, nr 34 Rutten grauw en Bentheimer donker op de kozijnen, nrs 46 en 48 Engels bruin op de deuren. De forse ossekop, rechtsboven in de straat, hangt er al vanaf 1835, in opdracht van Antwerpenaar M.J. Brugman die eronder woonde. De kop van het dier is ook dik in de verf gezet. Naar de kleur mag je raden.

Aan het einde linksaf, terug naar de bibliotheek.

Pocket-wandeling 2 Dordrecht en het water

1 Dordrecht en het water zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Bron van voorspoed en plezier, maar ook van dreiging. De route langs de belangrijkste plekken begint en eindigt midden op het Scheffersplein (1).

Plein is een bedrieglijk woord. Scheffersbrug was misschien een betere naam geweest. Het plein vol terrassen raakt twee oevers en dekt het water van de Voorstraatshaven toe. De huidige overkapping rust op de plaats van de vroegere Tolbrug. In 1854 besloot het gemeentebestuur de brug te verstevigen. Veertien gietijzeren spanten gingen de stenen last dragen. Het sterke staaltje vakmanschap maakte het destijds tot de grootste gietijzeren overspanning van Nederland. Straks krijg je er beter zicht op.

2 Loop bij het poortgebouw rechts de Wijnstraat in en sla meteen rechtsaf, naar de Wijnbrug. De brug, waarvan de eerste versie al in 1326 werd gebouwd, geeft een mooi uitzicht op het Scheffersplein met onderdoorgang. De brug zelf zucht niet onder schoonheid, zijn directe omgeving des te meer. Niet voor niets beschreven reizigers in het verleden de stad als 'Het Venetië van het noorden'. Rondvaartboten hebben intussen de 'gouden bocht van Dordrecht' gevonden.

Linksaf, volg de Voorstraat.

3 Ook al zo'n bedrieglijke naam. De straat had ook Voordijk kunnen heten. Het is feitelijk een waterkerende dijk en een van de kwetsbaarste onderdelen van Hollands verdedigingslinie bij watersnoden. De panden aan de havenkant liggen buitendijks en zijn zelf deel van de bescherming. Die aan de overkant, met de even nummers, liggen in de binnendijkse stad

Een dijk vraagt van tijd tot tijd om verhoging. Maar hoe doe je dat als er huizen op staan? Het gebeurde mondjesmaat, te weinig. Lange tijd ging het goed, tot in 1916, toen het waterpeil tot 3,43 meter boven NAP steeg. Voor het eerst bleek de Voorstraat niet hoog genoeg en liep het water er overheen. In 1953 stond het peil nog hoger, namelijk 3,73 meter boven NAP, de dijk bleek te laag. Deskundigen braken zich al jaren het hoofd over een oplossing.

4 Bij hoekpand nr 175 naar links en direct vóór de Nieuwbrug (1851) trappetje af naar Taankade. De kade loopt langs de Wijnhaven of Oude Haven. Hier vond de stad zeer waarschijnlijk zijn oorsprong langs het riviertje de Thuredrith, de naamgever van de stad Dordrecht. De Taankade loopt al snel bij hoge waterstanden onder. Het straatgedeelte ligt 1,96 meter boven NAP. Aan de overkant ligt de Kraansteiger (1,74 meter + NAP), waar bewoners als eersten natte voeten krijgen.

5 Rechts Turfsteiger op.

Langs de havens liggen zestien steigers, steegjes die naar het water voeren. De passages werden vroeger gebruikt voor aan- en afvoer van goederen. Hier toont de binnenstad onverbleemd zijn zwakke plekken. Bij zwaar weer kan het hoge water vanuit de haven de huizen binnenstromen. Het gemeentebestuur vond na de watersnood van 1916 al een oplossing in de vorm van vloedplanken. Het systeem bestaat, bij gebrek aan een betere methode, nog steeds. Voor alle deuren en ramen liggen 256 stalen schotten klaar en voor de steigers nog eens 14 grote stukken. Passeer kruising, richting Riedijk.

6 De Riedijk en omgeving waren tot kort na de Tweede Wereldoorlog dé uitgangsbuurt voor Dordtenaren, vreemdelingen en varens gasten. De verlokkingen bestonden uit cafés, herbergen en bordelen. De gevelsteen van het Kleinschippers Gildhuis op nr. 102 verwijst nog naar het verre verleden. Achteraan loopt de Riedijk zichtbaar omhoog. Vóór de nieuwbouw, omstreeks 1990, werd de waterkering hier op Deltahoogte gebracht. Eigenlijk hoort de hele dijk op dit niveau te liggen.

Voor de overhoging links de Hoefijzerstraat in. De gedichten zijn van Marieke van leeuwen, typografie Theun Okkerse.

Linksaf. De Merwekade is een van de halteplaatsen van de Waterbus, die passagiers vervoert tot aan de Biesbosch, Kinderdijk en Rotterdam. De aanleg van deze kade in 1865 markeerde een tijdelijke opleving in scheepvaart en handel langs de rivier. Nu ligt een naargeestig parkeerterrein langs Hollands mooiste waterscheiding.

Voor het parkeerterrein naar links, brug over en ga door de Groothoofdspoor.

7 Het Groothoofd (6) biedt een geweldig uitzicht over het Drierivierenpunt. Links stroomt de Oude Maas, recht voor je de Noord en rechts de Beneden Merwe. Papendrecht ligt rechts aan de overkant, Zwijndrecht links. Met 150.000 passerende schepen per jaar vormen de rivieren het drukst bevaren knooppunt van Europa. In 1421, dus precies 600 jaar geleden, gaf de Sint Elisabethsvloed het eiland en de stad zijn eerste vorm. Dankzij de gunstige ligging langs de rivieren groeide Dordrecht uit tot de belangrijkste handelsstad van Holland.

8 Links van het Groothoofd ligt de Wolwevershaven. Loop over de Damiatebrug, een grotendeels smeedijzeren ophaalbrug uit 1855, en vervolg langs de Wolweverskade. De kade had, net als tal van andere buitendijks gelegen plaatsen, regelmatig te maken met wateroverlast. Vooral bij een noordwesterstorm op zee, maar soms ook bij overvloedige aanvoer van smelt- en regenwater van de Rijn. Met een hoogte van 2,25 meter boven NAP liep het water al snel tot aan de - verhoogde - deuren. Ernstige wateroverlast was er in 1916 en natuurlijk op 1 februari 1953 tijdens De Ramp. De wateroverlast verminderde na 1970, toen het Haringvliet werd afgesloten.

9 Aan einde haven links, naar de Nieuwe haven. Volg deze links, langs kade die hier Knolhaven heet. Dit de thuishaven van de Koninklijke Dordrechtse Roei- en Zeilvereniging. Aan de Knolhaven lag ook de vismarkt. Aan het begin ligt een pleintje met de unieke gietijzeren luifel van de vroegere visafslag. Een moderne uitbreiding maakte hergebruik als restaurant mogelijk. Over de Nieuwe Haven uitgespreid ligt - als een accolade tussen de kades - de Lange IJzeren Brug.

10 Bij de brug naar links, de Varkenmarkt op en rechts, bij gebouw De Sleutel, de smalle poort door. Achteraan rechts is een langgerekte vloedsteen ingemetseld, die De Ramp en andere overstromingen markeert. Geholpen door springtij deed het water in 1953 dijken bezwijken. Op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Eilanden kwamen 1836 mensen om het leven. In Dordrecht vielen twee doden. De stad ontsnapte aan de ramp, al liepen wel alle binnen- en buitendijkse gebieden van de binnenstad onder water.

Loop via de poort aan de overzijde van het binnenterrein weer naar de Groenmarkt. Links ligt het Scheffersplein, eindpunt.

Pocket-wandeling 3 mijn monument jouw monument

1 Deze wandeling voert naar plekken en gebouwen die niet van jou zijn, maar wel een openbare functie vervullen. Dit erfgoed is inclusief, zoals dat heet, dus van ons allemaal. Een korte route langs louter hoogtepunten, te beginnen (en eindigen) bij het Hof van Nederland (1).

Als oudste stad van Holland, officieel sinds 1220 maar feitelijk veel ouder, hoort Dordrecht over een museum te beschikken dat de eigen geschiedenis vertelt, maar ook die van Nederland en de hervormde kerken. In 1572 schaarde het opstandige Nederland zich onder leiding van prins Willem van Oranje tegen het Spaanse gezag. Tijdens de Eerste Vrije Statenvergadering werd in dit hofcomplex - onbedoeld - de Nederlandse staat geboren. In de Kloveniersdoelen, vlakbij, werd later een half jaar durende kerkvergadering gehouden. Tijdens deze Synode van Dordrecht (1518 - 1519) vlogen scherpslijpers en vrijzinnige calvinisten elkaar in de haren. Eén van de besluiten leidde tot de vertaling van de Statenbijbel, de grondslag voor de huidige Nederlandse taal. De gebouwen rond het plein waren vermoedelijk vanaf 1275 onderdeel van een klooster, waar augustijner bedelmonniken zich vestigden.

2 Ga door de kloosterpoort, aan de korte zijde van het plein. De gang loopt langs een lange muur van de Augustijnenkerk (2) uit 1293, de laatste kloosterkerk van Nederland. De kerkelijke functie is behouden, maar tegenwoordig worden er ook lezingen en muziekuvoeringen gehouden. De beroemde schilder Aelbert Cuyp ligt er begraven. De voorkant van de kerk ligt aan de Voorstraat, achter de tweede poort.

3 Hierna rechtsaf slaan. Achter het bordes van nr. 190 huist sinds 1774 Pictura, het oudste 'teekengenootschap' van Nederland (3). Hier komen werkende kunstenaars en kunstliehebbers samen, om te schetsen, etsen, schilderen en al pratend en drinkend de geestelijke vrijheid te vieren. De vereniging wil een podium zijn voor hedendaagse kunst en organiseert meerdere exposities per jaar. Het trefpunt is vanaf 1901 deze voormalige burgemeesterswoning Oostenrijk, daarvóór wisselden ze vaker van plaats.

4 Ga even verder rechts de oude poort door. Het Muntpoortje bleef in 1555 staan, na een grondige verbouwing in opdracht van keizer Karel V. Erachter ligt De Munt (4) waar Dordrecht vier en een halve eeuw lang (1367 - 1806) Hollandse munten sloeg. Zestien munten versierden hier in voorspoedige tijden hun inkomen. In de Franse tijd verhuisde De Munt naar Utrecht. Sindsdien is de Dordtse Munt lang tijd onderkomen geweest van de toonkunstmuziekschool. Binnenkort gaat hier de creatieve broedplaats DOOR van start.

5 Loop langs het muntgebouw. Aan het einde van de Muntgang bevindt zich vrij opvallend de ingang van de vrijmetselelarsloge La Flamboyante (5). Sinds 1837 komt hier een select gezelschap bijeen, uitsluitend mannen, zoals de orderegel voorschrijft. Ze luisteren naar voordrachten en volgen rituelen, soms in hun tempel. Van tijd tot tijd gooien de mannen de deur open en houden ze Open Huis. Aan de andere kant van de poort is een gevelsteen van de loge te zien. De gereedschappen en bouwmaterialen zijn symbolen, horend bij het idee dat de mensheid een tempel is, waarvan alle mensen de bouwers zijn.

6 Rechtsaf de Doelstraat in, met moderne uitbreiding van het gerechtsgebouw aan de linkerzijde. De straat komt uit op het Steegoversloot, waaraan links het oude gebouw van de rechtbank (6) staat. Achter de neoclassicistische gevel met ionische zuilen spreken rechtvaarders sinds 1838 recht. Het gebouw was daarvoor thuisbasis van de Dordtse schutters, een soort goed getrainde burgerwachten.

7 Naast de rechtbank het langgerekte pand (7) Doelesteyn, nr. 38. De uitgeweken Antwerpenaar Cornelis Vaens kocht alle gebouwen op en liet er in 1757 dit kolossale huis van bouwen. Zijn monument werd later onderkomen voor honderden meisjes uit Dordrecht en wijde omgeving, die er tachtig jaar lang onderwijs genoten op de Industrie- en Huishoudschool. Sinterklaas en zijn pietenbende mogen er in december graag logeren.

8 Bij het kruispunt naar rechts, de Museumstraat in. Tot het einde van de 19de eeuw liep hier een schilderachtige maar ziekteverwekkende binnengracht, de Lindengracht. Aan de linkerkant ligt - achter een van Dordts mooiste openbare tuinen - het Dordrechts Museum (8). Voorheen was het een krankzinnigengesticht, dat onderdak bood aan geestelijk gestoorde, onaangepaste lieden, spastici en alcoholici. In 1904 kreeg de Vereniging Dordrechts Museum de beschikking over het gebouw en kon de uitgebreide collectie aan een groot publiek worden getoond.

Na de museumtuin begint een rijtje huizen, waarvan de typisch Dordtse gevels opvallen. De voor- over hellende gevels hebben boven de ramen een kraag met klaverbladmotief en beeldhouwde kopjes als draagstenen voor de bogen.

9 Rechts de Nieuwstraat in, een typisch oud-Dordtse straat. Aan de rechterkant een pleintje, waaraan sinds 2013 The Movies (9) ligt. De bioscoop voor de betere films kreeg onderdak in een zorgvuldig verbouwd en uitgebreid 17de-eeuws schoolgebouw. Het pand stond jarenlang leeg en geraakte in een treurige staat. De redding kwam van de cultuurondernemer Geert ter Steeg.

De Nieuwstraat gaat aan de rechterkant verder in een rijtje fraai, gerestaureerde panden. Schijn bedriegt: de huizen hebben hier niet eeuwenlang zo gestaan. In het begin van de jaren '70ilden mobiele hijskranen hele ingepakte voorgevels op en zetten die hier neer.

Op de hoek van de Nieuwstraat en de Hofstraat staat al sinds het midden van de 16de eeuw het gebouwcomplex de Berckepoort (10). Handelaren in rijnwijn lieten het bouwen. De voornaamste bewoner was wijnkoper Matthijs Berck, de naamgever, die staatsleden en leden van het koninklijk huis tot zijn vriendenkring mocht rekenen. De Berckepoort staat nu leeg; over de herbestemming wordt nog gesteggeld.

De Hofstraat telt een gebouw van aanzien. De Statenschool (11) dateert van 1913, de voorgevel is een palet van Dordtse geveltjes. Wat de wandelaar rechts ziet is voor een deel ook schone schijn. Ofschoon ze er eeuwenoud oud zien, staan de meeste huizen er pas sinds de jaren '60. De Hofstraat eindigt in het Hofplein, eindpunt.

3 Pocket wandelingen

Open Monumenten Dagen Dordrecht

11 & 12 september

Kijk voor meer informatie en het volledige programma op:

MonumenteninDordrecht.nl

1 De Dordtse kleuren

2 Dordrecht en het water

3 mijn monument jouw monument